

Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

3. Сергеев Л. А. Сущность и значение криминалистической характеристики преступлений. Руководство для следователей / Л. А. Сергеев. – М. : Юридическая литература, 1971. – 752 с.

4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Євпак Марія Олегівна,
слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування ДДУВС

Науковий керівник –
доцент кафедри теорії та історії
держави і права, к.ю.н., доц.

Філянїна Л.А.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ ЩОДО ПРИМУСОВОГО ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Людство, на шляху становлення й утвердження прав та свобод, пододало неймовірну кількість перешкод. Саме боротьба міжнародного співтовариства за права людини і новітні ступені свободи ставали причиною змін у суспільно-політичному житті держав у різні часи. Україна, до цього часу, знаходить ся на тернистому шляху до повноцінного розуміння європейських стандартів захисту прав і свобод людини і громадянина. На жаль, пересічним громадянином право сприймається як обмеження, а не як свобода, принципи на яких ґрунтується діяльність правоохоронних органів тлумачаться буквально (дуже вузько), чим порушуються права і свободи українців.

Права людини – багатогранне та непросте явище, яке є фундаментом релігійно-етичної, політичної та філософської категорій. Права і свободи людини – невідчужувані, не залежно від раси, нації, статі, релігійних, політичних переконань та інше.

Порушення права особи не свідчити проти себе, має свою періодичність, про що свідчить достатня кількість позовів до Європейського Суду з прав людини. На нашу думку, вважаємо за потрібне розглянути питання примусового отримання зразків для експертизи, за для порівняння національного та міжнародного тлумачення права не свідчити проти самого себе.

У широкому розумінні зразками для порівняльного дослідження є зразки: матеріалу або речовини (крові, волосся тощо); безпосередні відображення (відбитки пальців тощо); зразки – складні відображення навичку як своєрідного прояву динамічного стереотипу, вираженого в почерку, професійних прийомах то-

що; зразки – фотозображення (альбоми для впізнання злочинців тощо); зразки – «середні проби» та інші зразки, які можуть бути порівняльними об'єктами при встановленні групової приналежності (сорт, клас, вид та інше) [1].

Зразки поділяються на ті, які вилучаються під час огляду місця події, обшуку – умовно-вільні та експериментальні, які можуть бути відібрані в ході окремої самостійної слідчої (розшукової) дії – отримання зразків для експертизи, що передбачені ст. 245 КПК України.

Про те нас цікавлять саме біологічні зразки. Отримання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами освідування особи (ст. 241 КПК), а саме на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря, які залучаються як спеціалісти.

Особі, у якої мають на меті відібрати біологічні зразки пред'являється постанова прокурора, проте вона має право відмовитись від добровільного надання зразків для експертизи, в такому випадку відмова є підставою для звернення з клопотанням до слідчого судді про примусове відібрання зразків для проведення експертизи. Право на вибір у жодному разі не може бути порушене, окрім того, примусове відібрання зразків для експертизи неоднозначна норма, про що свідчить практика Європейського суду з прав людини (надалі ЄСПЛ).

Перш за все, слід зазначити, що відповідно до ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» суди застосовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) і практику Європейського Суду з прав людини (далі – практика ЄСПЛ) як джерело права.

Звернемося до практики ЄСПЛ, а саме до справи «Яллох проти Німеччини» [2]: заявник оскаржував примусове вилучення наркотичних засобів, які він переховував у власному шлунку. Згодом вилучені матеріали були використані як доказ обвинувачення. В рішенні по цій справі Суд зазначає: «хоча право не свідчити проти себе в першу чергу стосується права обвинуваченого зберігати мовчання на допиті та не бути примушеним до давання показань, ЄСПЛ вже надавав цьому принципу більш широкого значення, – це охоплює випадки «Функе проти Франції» [3], коли органам влади передавались примусово вилучені докази, що визначалася як неправомірні, – «використання у справі заявника доказів, отриманих з метою примусового застосування засобів, які викликають рвотний рефлекс, порушило його право не свідчити проти себе і тому зробило розслідування повністю несправедливим». Суд встановив порушення права обвинуваченого не свідчити проти себе.

В рішенні також було виділено наступні фактори, які визначають, чи було порушено право особи свідчити проти себе : чи мало місце нелюдське і таке, що принижує гідність, поводження; чи може бути публічний інтерес до засудження особи виправдано порушенням його фізичної та психічної недоторканності; чи мають докази, здобуті шляхом вчинення цієї процесуальної дії, вирішального значення для обвинувачення особи [2].

Отже, ознайомившись з вищезазначеними рішеннями ЄСПЛ, слід зробити важливий висновок : недопустимо здійснювати по відношенню до особи будь-якого примусу з метою надання цією особою доказів, які згодом будуть покладені в основу її обвинувачення, а якщо такі дії були вже здійснені, то такі докази (як обвинувальні) є недопустимими відповідно до ст. 87 КПК України та ст. 6 Європейської конвенції. Водночас, це може бути підставою категоричної заборони примусового відібрання зразків для експертизи. Правомірність та допустимість такої слідчої дії залежить, перш за все, від мети. Оскільки, відповідно до кримінального законодавства, а саме: ст.ст. 241, 245 КПК України, примусове відібрання зразків для проведення експертного дослідження здійснюється за ухвалою слідчого судді, то про мету примусового відібрання зразків буде відомо з мотивувальної частини ухвали. Тобто, на нашу думку, примусове відібрання має місце бути у випадку коли докази, що отримуються таким шляхом, не матимуть вирішального значення для обвинувачення особи. Разом з тим, необхідно активно аналізувати практику ЄСПЛ з метою уникнення вищезазначених порушень прав та свобод людини та удосконалення забезпечення їх реалізації.

1. К.В. Тарасенко, канд. юрид. наук, Національна академія внутрішніх справ, М.Ф. СОКИРАН, канд. юрид. наук, ст. наук. співр., Національна академія внутрішніх справ, наукова стаття, 2014, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FFP_index.htm_2014_4_57.pdf&page=1&c=58b6914519ef

2. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Яллох проти Німеччини» від 10.05.2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-386794.html>.

3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Функе проти Франції» від 25.02.1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_154., «J.V. проти Швейцарії» [Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «J.V. проти Швейцарії» від 03.05.2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.romanovaa.ru/es94/>